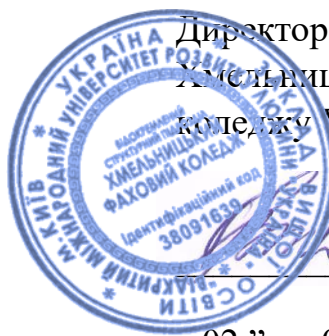

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

Хмельницький фаховий коледж

Циклова комісія соціально-економічних та загальноосвітніх дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор
Хмельницького фахового
коледжу Університету „Україна”

Ольга ПОЛЬОВИК

„02” 09 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК Психологія війни

(шифр і назва навчальної дисципліни)

освітня програма Соціальна робота

(назва освітньої програми)

освітнього ступеня фаховий молодший бакалавр

(назва освітнього рівня)

галузь знань 23 Соціальна робота

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність (ності) 231 Соціальна робота

(шифр і назва спеціальності (тей))

Спеціалізація(ї) _____

(назва спеціалізації)

інститут, філія, факультет, коледж Хмельницький фаховий коледж

(назва навчально-виховного підрозділу)

Обсяг, кредитів: 150/5

Форма підсумкового контролю: залік

Хмельницький 2024 рік

Робоча програма

Психологія війни

(назва навчальної дисципліни)

для студентів за галуззю знань 23 Соціальна робота

спеціальністю 231 Соціальна робота

«29» серпня 2024 року – 47 с.

Розробники:

Петреченко Світлана Анатоліївна – кандидатка юридичних наук, викладач циклової комісії соціально-економічних та загальноосвітніх дисциплін

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Викладачі:

Петреченко Світлана Анатоліївна – кандидатка юридичних наук, викладач циклової комісії соціально-економічних та загальноосвітніх дисциплін

(вказати всіх викладачів, які працюють за даною програмою, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму навчальної дисципліни розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії соціально-економічних та загальноосвітніх дисциплін

Протокол від «29» серпня 2024 року №1

Голова циклової комісії
соціально-економічних та
загальноосвітніх дисциплін

(підпис)

Єлена ГЕДЕЛЕВИЧ

(прізвище та ініціали)

„29” серпня 2024 року

Робочу програму погоджено з керівником робочої групи з розробки та розвитку ОПП «Соціальна робота» (2024 р.)

(назва освітньої програми)

„29” серпня 2024 року

Керівник робочої групи
з розробки та розвитку ОПП
«Соціальна робота»

Ольга ПОЛЬОВИК

ПРОЛОНГАЦІЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Навчальний рік				
Дата засідання циклової комісії				
№ протоколу				
Підпис голови циклової комісії				

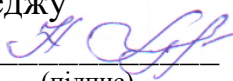
Матеріали до курсу розміщені на сайті Інтернет-підтримки навчального процесу <https://vo.edu.ua/> за адресою: <https://vo.uu.edu.ua/course/view.php?id=>

(вказати адресу)

Робочу програму перевірено
«29» серпня 2024 року

Завідувач відділу
освітньої діяльності
Хмельницького фахового коледжу
Університету «Україна»

_____
(підпис)

Наталія ЛУЦКЕВИЧ
(власне ім'я та прізвище)

ЗМІСТ

1.	ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2.	МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
3.	РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ, ВІДПОВІДНІСТЬ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ КОМПОНЕНТАМ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ.....	7
4.	ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
4.1.	Анотація дисципліни.....	9
4.2.	Структура навчальної дисципліни.....	13
4.2.1.	<i>Тематичний план</i>	13
4.2.2.	<i>Навчально-методична карта дисципліни</i>	16
4.3.	Форми організації занять.....	17
4.3.1.	<i>Теми практичних занять</i>	17
4.3.2.	<i>Індивідуальні завдання</i>	17
4.3.3.	<i>Теми самостійної роботи студентів</i>	19
5.	МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	23
5.1.	Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.....	23
5.2.	Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.....	24
5.3.	Інклюзивні методи навчання.....	24
6.	СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	25
6.1.	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.....	25
6.2.	Система оцінювання роботи студентів упродовж семестру.....	27
6.3.	Оцінка за теоретичний і практичний курс: шкала оцінювання національна та ECTS.....	28
6.4.	Оцінка за екзамен: шкала оцінювання національна та ECTS.....	28
6.5.	Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та ECTS.....	28
6.6.	Розподіл балів, які отримують студенти.....	29
6.7.	Орієнтовний перелік питань до заліку та екзамену.....	29
7.	МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	32
7.1.	Навчально-методичні аудіо- і відеоматеріали, у т.ч. для студентів з інвалідністю.....	32
7.2.	Глосарій (термінологічний словник).....	33
7.3.	Рекомендована література.....	44
7.4.	Інформаційні ресурси.....	45
8.	МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	46

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальний обсяг кредитів – 5	Галузь знань 23 Соціальна робота	Вид дисципліни вибіркова	
	Спеціальність 231 соціальна робота	Цикл підготовки професійний	
Модулів – 1	Спеціалізація немає	Рік підготовки	
Змістових модулів – 4		2-й	2-й
Загальний обсяг годин – 150 год.	Мова викладання, навчання та оцінювання: українська	Семестр	
		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи – 5	Освітній ступінь: молодший фаховий бакалавр	30 год.	
		Практичні	
		16 год.	
		Самостійна робота	
		104 год.	
		Індивідуальні завдання	
Вид семестрового контролю: залік			

Програма дисципліни виконується в повному обсязі незалежно від форми здобуття освіти. Аудиторне навантаження заочної форми становить:

1-2 курси навчання ОПС «фаховий молодший бакалавр» – 20% від аудиторного навантаження денної форми здобуття освіти;

Здобувачі освіти заочної форми мають виконати 100% програми дисципліни, тобто виконати всі практичні, лабораторні, контрольні роботи, заплановані програмою дисципліни, і прикріпити їх на платформу Інтернет-підтримки освітнього процесу Moodle, а теоретичний матеріал опанувати за наявними матеріалами до лекцій (за винятком вступної ознайомчої лекції). Під час сесії для заочної форми здобуття освіти проводять вступні лекції, консультації та контрольні заходи (заліки та іспити).

Задля підтримки здобувачів освіти заочної форми з метою набуття ними всіх запланованих освітньою програмою компетентностей і програмних результатів навчання університет надає додаткову можливість

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета: формування високого рівня готовності майбутніх психологів до здійснення професійних функцій в галузі військової психології; ознайомлення з основними психологічними проблемами військовослужбовців та членів їх сімей, сучасними концепціями військової психології; набуття соціально-комунікативної, емоційно-вольової, ціннісно-мотиваційної та рефлексивно-особистісної компетентності для здійснення психологічного супроводу військовослужбовців та членів їх сімей. Увесь курс створить понятійну та методологічну базу для комплексної та глибокої підготовки студентів до викликів і відповідальності роботи в галузі військової психології.

Основними завданнями вивчення дисципліни «**Психологія війни**» є оволодіння категоріально-понятійним апаратом та методами психологічної допомоги військовослужбовцям та їх сімей.

Завдання:

- вивчення основних понять військової психології, психологічних аспектів війни, ролі та функції психолога;
- розробка понятійних інструментів для аналізу психологічних проблем у військових ситуаціях;
- аналіз образних каналів емоцій, інтелекту у життєвому просторі сучасного військовослужбовця та членів їх сімей;
- дослідження психологічних проблем лідерської діяльності та психічних процесів військовослужбовців;
- надання знань, практичних вмінь та навичок щодо психологічної підготовки військових та членів їх сімей, їхнього психологічного тренування й адаптації до умов військової служби та цивільного життя;
- визначення психічних станів у період військового часу;
- оволодіння першою психологічною допомогою для військовослужбовців та членів їх сімей, професійною етикою психолога;
- освоєння методологічними підходами підтримки психічного здоров'я військовослужбовців та членів їх сімей.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ, ВІДПОВІДНІСТЬ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ КОМПОНЕНТАМ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні психологічні терміни;
- зв'язок між психологією та успішною військовою діяльністю;
- основні психологічні проблеми, з якими стикаються військовослужбовці та члени їх сімей;
- особливості армії як соціальної системи, її гендерні аспекти;
- розрізняти позитивні та негативні емоції, їх сприйняття і стратегії управління в умовах небезпеки та невизначеності;
- розуміти образне мислення, типи образів, їх різниця та поєднання;
- орієнтуватися у функціях емоційного інтелекту військовослужбовців та членів їх сімей;
- психологічні проблеми лідерської діяльності військових;
- розрізняти психічні процеси: сприймання, увагу, пам'ять, мислення та пізнання;
- основи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей;
- особливості психологічної стійкості та стресостійкості військових та членів їх сімей;
- основні завдання психологічної підготовки до бойових дій;
- розрізняти психічні стани у період військового часу;
- особливості саморегуляції паніки та страху, посттравматичного стресового розладу;
- завдання та етапи надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям;
- важливість післябойової адаптації та підтримки військових у цивільному житті;
- професійно-етичні норми та стандарти поведінки психолога;

вміти:

- працювати з науковою літературою;
- володіти науковою методологією;
- виявляти й аналізувати психічні стани військовослужбовців та членів їх сімей;
- вступати у наукові дискусії, демонструючи наукові знання та власну позицію;

- застосовувати методи та техніки підтримки психічного здоров'я військовослужбовців та членів їх сімей;
- надавати першу психологічну допомогу військовим та членам їх сімей;
- психологічно адаптувати та підтримувати військовослужбовців після повернення у цивільне життя;
- застосовувати етичні правила та професійні стандарти психолога.

Рядок дисципліни в «Матриці відповідності загальних програмних компетентностей компонентам освітньої програми»

	ЗК 5	ЗК 6	ЗК 7	ЗК8
ВК	+	+	+	+

Рядок дисципліни в «Матриці відповідності спеціальних (фахових) програмних компетентностей компонентам освітньої програми»

	СК 4	СК 9	СК 10	СК 11
ВК	+	+	+	+

Рядок дисципліни в «Матриці забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними компонентами освітньої програми»

	ПРН 5	ПРН 11	ПРН 12
ВК	+	+	+

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Анотація дисципліни

МОДУЛЬ 1.

Змістовий модуль 1. Вступ до дисципліни. Основні поняття психології війни

Тема 1. Вступ до дисципліни «Психологія війни»

Основні терміни та поняття загальної психології. Види діяльності психологів. Наукові напрями і галузі психології. Практична психологія в Україні. Основні сфери діяльності практичних психологів.

Визначення психології для військовослужбовців та членів їх сімей, її роль в армійському контексті. Історичний огляд розвитку психології для військових потреб. Зв'язок між психологією та успішною військовою діяльністю. Важливість психологічної підготовки для військовослужбовців та членів їх сімей.

Тема 2. Коло психологічних проблем військовослужбовців та членів їх сімей

Психологічний огляд основних проблем, з якими стикаються військовослужбовці та члени їх сімей. Психологічні аспекти бойової діяльності. Реакція військовослужбовців на стресові ситуації під час бойових дій і вплив на прийняття їх рішень. Кризовий стан, його види.

Стосунки у військовому колективі. Вплив взаємодії та комунікації на психологічний стан й ефективність виконання завдань.

Реінтеграція військовослужбовців до цивільного життя після завершення служби.

Тема 3. Армія як явище психології

Армія як соціальна система. Взаємозв'язок між структурами та психологічними процесами у військовому колективі. Роль психології у формуванні та зміцненні військової дисципліни.

Культура військової служби та її психологічний вимір. Вплив військової культури на формування ціннісних орієнтацій та психологічних особливостей військовослужбовців. Роль психології у формуванні позитивної військової ідентичності.

Гендерні аспекти армії. Роль жінки у військовій службі. Гендерна рівність в армії.

Змістовий модуль 2. Психосемантика психології в умовах війни

Тема 4. Образний канал емоцій у життєвому просторі сучасного військовослужбовця та членів його сім'ї

Вивчення ролі емоційного сприйняття у житті військовослужбовця та членів його сім'ї. Позитивні емоції для збільшення мотивації та ефективності роботи військовослужбовця. Негативні емоції, які мають вплив на прийняття рішень та поведінку військовослужбовця. Стратегії управління емоціями в умовах небезпеки та невизначеності. Різниця у сприйнятті та управлінні емоціями між військовослужбовцями різних рангів та спеціальностей.

Тема 5. Образний канал інтелекту

Розуміння та аналіз ролі образного мислення у військовій діяльності. Типи образів, які виникають у мисленні військових фахівців, вплив на їх сприйняття інформації. Відмінність образного мислення від вербального у контексті прийняття рішень і плануванні військових операцій. Вплив різних типів інтелектуальних образів на процес прийняття рішень у військових умовах. Різниця та поєднання творчого мислення через образи від аналітичного.

Психологічні та когнітивні чинники формування образних асоціацій та мислення військових фахівців. Індивідуальні особливості розвитку образного інтелекту військовослужбовців.

Тема 6. Функції емоційного інтелекту

Поняття «емоційний інтелект». Ключові функції емоційного інтелекту та їх значення для військовослужбовців та членів їх сім'ї. Види ефективності пізнання. Нормативність емоційного інтелекту. Розвиток емоційного інтелекту як засіб покращення психологічної стійкості військовослужбовця та членів його сім'ї. Різниця в розвитку емоційного інтелекту у різних категоріях військовослужбовців. Негативні наслідки низького рівня емоційного інтелекту у військовому середовищі.

Тема 7. Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців

Психологічні особливості лідерської діяльності. Типи лідерів у військовому середовищі та їх взаємодія із лідерами. Психологічні труднощі лідерів під час прийняття критичних рішень на полі бою.

Вплив емоційної стійкості та здатності контролювати емоції на лідерську діяльність в умовах стресу та небезпеки. Вплив стилю комунікації лідера на психологічний клімат в команді.

Психологічні фактори формування лідерських якостей військовослужбовців.

Тема 8. Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця та членів його сім'ї. Процес сприймання

Проблема дослідження психічних процесів людини. Психічні процеси і психологічні впливи. Відчуття, сприймання, увага, пам'ять, мислення та пізнання. Закони сприймання. Судження, рішення та звички у пізнанні.

Змістовий модуль 3. Психологічна підготовка військовослужбовців та членів їх сімей

Тема 9. Основи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей

Поняття та структура психологічної підготовки військовослужбовців та членів його сім'ї. Завдання та цілі. Основні напрями психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей. Взаємозв'язок психологічної підготовки з іншими компонентами бойової підготовки.

Тема 10. Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців

Поняття та особливості психологічної стійкості та стресостійкості. Стрес як психологічний феномен. Фактори впливу на стресорне навантаження у військових умовах. Методи підвищення психологічної стійкості військовослужбовців та членів їх сімей.

Тема 11. Психологічна підготовка до бойових дій

Основні завдання психологічної підготовки військовослужбовців. Фактори впливу на психологічний стан воїна перед боєм. Методи та техніки психологічної підготовки для розвитку рішучості та впевненості у військовій практиці.

Особливості психологічної підготовки у спеціальних військових підрозділах. Методи підвищення мотивації та бойового духу. Індивідуальні особливості під час психологічної підготовки військовослужбовців.

Тема 12. Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?

Етапи реагування у ситуації загрози. Можливі психоемоційні, фізичні й поведінкові реакції на війну. Посттравматичний стресовий розклад. Ізольованість та самотність. Поради, які можуть допомогти у саморегуляції та страху. Поради, які допоможуть впоратися з великим обсягом переживань. Важливий фактор у роботі з військовими та членами їх сімей.

Змістовий модуль 4. Психологічна підтримка військовослужбовця та професійна етика психолога військової служби

Тема 13. Перша психологічна допомога військовослужбовцям

Поняття першої психологічної допомоги. Завдання та призначення першої психологічної допомоги. Стани, при яких недостатньо лише надання ППД. Військовослужбовці, які негайно потребують професійної допомоги. Час та місце надання ППД. Принципи першої психологічної допомоги. Взаємодія та координація в ході надання ППД.

Рекомендації надання першої психологічної допомоги. Алгоритм перших дій у надзвичайних ситуацій. Стратегія надання допомоги в екстремальних ситуаціях.

Допомога при страху та ступорі. Допомога при плачу, істериці, панічної атаки, нервовому тремтінні й агресії.

Тема 14. Післябойова адаптація та підтримка психічного здоров'я

Психологічні наслідки бойових дій та стресових ситуацій. Післябойова адаптація військовослужбовців у цивільному житті. Психологічна підтримка післябойової реабілітації та здоров'я військовослужбовців.

Тема 15. Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей

Професійно-етичні норми та стандарти поведінки психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей. Відповідальність психолога за збереження конфіденційності та дотримання професійної етики. Вплив військової етики на психологічну практику та взаємини з військовослужбовцями. Обмеження та можливості психолога у військовому середовищі.

4.2. Структура навчальної дисципліни

4.2.1 Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Розподіл годин між видами робіт														Форми та методи контролю знань	
	денна форма							заочна форма								
	Усього	аудиторна					с.р.	Усього	аудиторна					с.р.		
		у тому числі							у тому числі							
л		сем	пр	лаб	інд	л			сем	пр	лаб	інд				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Модуль 1																
Змістовий модуль 1.																
Вступ до дисципліни. Основні поняття психології війни																
Тема 1. Вступ до дисципліни «Психологія війни»	9	2	–	–	–	–	7									АР: опитування СР: письмове завдання для самостійного опрацювання ІР: огляд додаткової літератури
Тема 2. Коло психологіч-них проблем військово-службовців та членів їх сімей	9	2	–	–	–	–	7									АР: письмове тестування СР: письмове завдання для самост. опрацювання ІР: підготовка та проведення презентації
Тема 3. Армія як явище психології	8	2	2	–	–	–	4									АР: співбесіда СР: підготовка та проведення презентації ІР: складання кросворду за основними термінами теми
Модульний контроль	2	–	–	–	–	–	2									комп'ютерне тестування
Разом за змістовим модулем 1	28	6	2	–	–	–	20									
Змістовий модуль 2.																
Психосемантика психології в умовах війни																
Тема 4. Образний канал емоцій у життєвому просторі сучасного військово-службовця та членів його сім'ї	9	2	–	–	–	–	7									АР: опитування СР: письмове завдання для самостійного опрацювання ІР: огляд додаткової літератури
Тема 5. Образний	8	2	–	–	–	–	6									АР: письмове тестування

4.2.2. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 150 год., лекції – 30 год., практичні – 16 год., самостійна робота – 104 год.

Модуль	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3				Змістовий модуль 4		
Назва модуля	Вступ до дисципліни. Основні поняття психології війни			Психосемантика психології в умовах війни					Психологічна підготовка військовослужбовців та членів їх сімей				Психологічна підтримка військовослужбовця та професійна етика психолога військової служби		
Кількість балів	15 балів			29 балів					22 бали				18 балів		
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Теми лекцій	Вступ до дисципліни «Психологія війни»	Коло психологічних проблем військовослужбовців та членів їх сімей	Армія як явище психології	Образний канал емоцій у життєвому просторі сучасного військовослужбовця та членів його сім'ї	Образний канал інтелекту	Функції емоційного інтелекту	Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців	Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця та членів його сім'ї. Процес сприймання	Основи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей	Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців	Психологічна підготовка до бойових дій	Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?	Перша психологічна допомога військовослужбовцям	Післябойова адаптація та підтримка психічного здоров'я	Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей
Теми практичних занять	Армія як явище психології			Функції емоційного інтелекту			Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців	Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця	Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців		Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?		Перша психологічна допомога військовослужбовцям	Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей	
	5 балів			5 балів			5 балів	5 балів	5 балів		5 балів		5 балів	5 балів	
Самостійна робота	7 балів			7 балів					7 балів				7 балів		
ІНДЗ	12 балів														
Види поточного контролю	Модульні контрольні роботи (10 балів)														
Підсумковий контроль	Залік														

4.3. Форми організації занять

4.3.1. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Армія як явище психології	2
2	Функції емоційного інтелекту	2
3	Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців	2
4	Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця та членів його сім'ї. Процес сприймання	2
5	Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців	2
6	Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?	2
7	Перша психологічна допомога військовослужбовцям	2
8	Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей	2
Разом		16

4.3.2. Індивідуальні завдання

1. Пошук та складання списку додаткової літератури з теми: «Вступ до дисципліни «Психологія війни».

2. Підготовка та проведення презентації на тему: «Коло психологічних проблем військовослужбовців та членів їх сімей».

3. Підготовка та проведення презентації на тему: «Армія як явище психології».

4. Огляд додаткової літератури на тему: «Образний канал емоцій у життєвому просторі сучасного військовослужбовця та членів його сім'ї».

5. Підготовка та проведення презентації на тему: «Образний канал інтелекту».

6. Підготовка та проведення презентації на тему: «Функції емоційного інтелекту».

7. Огляд додаткової літератури на тему: «Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців».

8. Складання кросворду за основними термінами теми: «Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця та членів його сім'ї. Процес сприймання».

9. Огляд додаткової літератури на тему: «Основи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей».

10. Підготовка та проведення презентації на тему: «Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців».

11. Підготовка та проведення презентації на тему: «Психологічна підготовка до бойових дій».

12. Підготовка та проведення презентації на тему: «Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?».

13. Складання кросворду за основними термінами теми: «Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?».

14. Огляд додаткової літератури на тему: «Перша психологічна допомога військовослужбовцям».

15. Підготовка та проведення презентації на тему: «Післябойова адаптація та підтримка психічного здоров'я».

16. Огляд додаткової літератури на тему: «Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей».

Критерії оцінювання ІНДЗ (дослідження у вигляді реферату)

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	2 бали
2.	Складання плану реферату	1 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	5 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	1 бал
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	2 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план,	1 бал

вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел, посилання	
Разом	12 балів

Оцінка за ІНДЗ у вигляді реферату: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 12-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
10–12	відмінно	5	A	відмінно
7 – 9	добре	4	BC	добре
4– 6	задовільно	3	DE	задовільно
0 – 3	незадовільно	2	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- складання ситуаційних завдань із різних тем курсу (**2 бали**);
- огляд літератури з конкретної тематики (**2 бали**);
- анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, тематичні розвідки (**2 бали**);
- Підготовка наукової статті з будь-якої теми курсу (**6 балів**);
- Участь у науковій студентській конференції (**2 бали**);
- дослідження різноманітних питань з тематики дисципліни у вигляді есе (**2 бали**).
- дослідження з тематики дисципліни у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **12 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел.

4.3.3. Теми самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до дисципліни «Психологія для військовослужбовців»	7
2	Коло психологічних проблем військовослужбовців та членів їх сімей	7
3	Армія як явище психології	4

Модульний контроль		2
4	Образний канал емоцій у життєвому просторі сучасного військовослужбовця та членів його сім'ї	3
5	Образний канал інтелекту	7
6	Функції емоційного інтелекту	6
7	Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців	5
8	Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця та членів його сім'ї. Процес сприймання	6
Модульний контроль		2
9	Основи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей	4
10	Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців	5
11	Психологічна підготовка до бойових дій	5
12	Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань?	7
Модульний контроль		2
13	Перша психологічна допомога військовослужбовцям	6
14	Післябойова адаптація та підтримка психічного здоров'я	7
15	Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей	5
Модульний контроль		2
ІНДЗ		8
Разом		104

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тиждень)
Змістовий модуль 1.			
Вступ до дисципліни. Основні поняття психології війни			
Тема 1. Вступ до дисципліни «Психологія війни» (7 год.)	завдання для самостійної роботи	7	I
Тема 2. Коло психологічних проблем військовослужбовців та членів їх сімей (7 год.)	завдання для самостійної роботи		II

Тема 3. Армія як явище психології (4 год.)	завдання для самостійної роботи		III
Підсумкова модульна контрольна робота (2 год.)	тестування	5	III
<i>Всього: 20 год.</i>	<i>Всього: 8 балів</i>		
Змістовий модуль 2. Психосемантика психології в умовах війни			
Тема 4. Образний канал емоцій у життєвому просторі сучасного військовослужбовця та членів його сім'ї (7 год)	завдання для самостійної роботи	7	IV
Тема 5. Образний канал інтелекту (6 год)	завдання для самостійної роботи		V
Тема 6. Функції емоційного інтелекту (5 год)	завдання для самостійної роботи		VI
Тема 7. Характеристика психологічних проблем лідерської діяльності військовослужбовців (6 год)	завдання для самостійної роботи		VII
Тема 8. Роль психічних процесів у формуванні особистості військовослужбовця та членів його сім'ї. Процес сприймання (7 год)	завдання для самостійної роботи		VIII
Підсумкова модульна контрольна робота (2 год.)	тестування	5	VIII
<i>Всього: 33 год.</i>	<i>Всього: 12 балів</i>		
Змістовий модуль 3. Психологічна підготовка військовослужбовців та членів їх сімей			
Тема 9. Основи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей (4 год)	завдання для самостійної роботи	7	IX
Тема 10. Психологічна стійкість та стресостійкість військовослужбовців (5 год)	завдання для самостійної роботи		X

Тема 11. Психологічна підготовка до бойових дій (5 год)	завдання для самостійної роботи		XI
Тема 12. Психічні стани у період військового часу. Саморегуляція паніки та страху. Як впоратися з великим обсягом переживань? (7 год)	завдання для самостійної роботи		XII
Підсумкова модульна контрольна робота (2 год.)	тестування	5	XII
<i>Всього: 23 год.</i>	<i>Всього: 12 балів</i>		
Змістовий модуль 4. Психологічна підтримка військовослужбовця та професійна етика психолога військової служби			
Тема 13. Перша психологічна допомога військовослужбовцям (6 год)	завдання для самостійної роботи	7	XIII
Тема 14. Післябойова адаптація та підтримка психічного здоров'я (7 год)	завдання для самостійної роботи		XIV
Тема 15. Етика та професійні стандарти психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей (5 год)	завдання для самостійної роботи		XV
Підсумкова модульна контрольна робота (2 год.)	тестування	5	XV
<i>Всього: 20 год.</i>	<i>Всього: 12 балів</i>		
Індивідуальна навчально-дослідна робота: 8 год.	Реферат: 12 балів		
<i>Разом: 104 год.</i>	<i>Разом: 60 балів</i>		

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

5.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:

– *словесні*: лекція (традиційна, проблемна тощо) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (презентація PowerPoint), пояснення, бесіда;

– *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація;

– *практичні*: вправи, практичні роботи.

2. За логікою передачі і сприйняття навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів із книгою.

Методи викладання навчального матеріалу визначаються викладачем в залежності від виду занять, змісту теми, цілей і завдань, можливостей студентів та часом, відведеним для вивчення тем.

В ході лекцій використовуються наступні методи:

– пояснювально-ілюстративна лекція включає усний виклад навчального матеріалу з ілюстрацією таблиць, слайдів, роздаткового матеріалу, з використанням ТЗН.

– лекція з елементами бесіди, яка включає усний виклад навчального матеріалу, великого за обсягом, складного за логічною побудовою у якому застосовується питально-відповідальний метод навчання з використанням ілюстративного матеріалу.

– проблемна лекція спрямована на розвиток логічного мислення студентів, коли при читанні лекції перед студентами формулюється проблема для самостійного осмислення того, що далі розкривається викладачем; у ході лекції студентам може видаватися надрукований роздавальний матеріал або здійснюватися показ таблиць, слайдів, які допомагають студентам у вирішенні поставленої проблеми.

В ході практичних робіт застосовуються наступні методи:

– збір даних та їх аналіз для розуміння та опису психологічної проблеми військовослужбовця та членів його сім'ї;

– моделювання для вивчення або передбачення психологічної проблеми;

– вивчення наукових джерел, літератури для отримання додаткової інформації та підтвердження гіпотез;

- групові обговорення та дискусії для обміну ідеями та отриманими знаннями;
- обробка й аналіз статистичних даних;
- метод кейс-стаді для дослідження конкретного випадку або ситуації.

5.2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Під час викладання навчальної дисципліни «**Психологія війни**» застосовуються наступні *методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів:*

1. Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу – надання нових фактів та самостійний їх пошук створює відчуття збагачення знаннями спонукає студентів до самовдосконалення.

2 Метод опори на життєвий досвід студентів – використання викладачем у навчальному процесі життєвого досвіду студентів – фактів, явищ, які вони спостерігали в житті, або в яких самі брали участь.

3.Метод емоційно-морального стимулювання – включення у зміст навчання моральних ситуацій прикладів з життя.

4.Метод зацікавлення – реалізується за допомогою цікавих прикладів, парадоксальних фактів (цікаві аналогії, проблемні запитання, досліді).

5.Метод емоційного сплеску та заохочення – підтримка, підбадьорювання, заохочення; педагог має демонструвати своє прагнення допомогти студенту, бути впевненим у його силах та здібностях.

5.3. Інклюзивні методи навчання

1. Методи формування свідомості: бесіда, лекція, приклад, пояснення, переконання.

2. Метод організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості: вправи, привчання, приклад.

3. Методи мотивації та стимулювання: вимога, громадська думка. Неприпустимо застосовувати в інклюзивному вихованні методи емоційного стимулювання – змагання, заохочення, переконання.

4. Метод самовиховання: самопізнання, самооцінювання, саморегуляція.

5. Методи соціально-психологічної допомоги: психологічне консультування, аутотренінг, стимуляційні ігри.

6. Спеціальні методи: патронат, супровід, медіація.

7. Спеціальні методи педагогічної корекції, які варто використовувати для цілеспрямованого виправлення поведінки або інших порушень, викликаних спільною причиною. До спеціальних методів корекційної роботи належать: суб'єктивно-прагматичний метод, метод заміщення, метод «вибуху», метод природних наслідків і трудовий метод.

6. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Навчальна дисципліна «Психологія війни» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається з 4 змістових модулів.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100 бальною шкалою в кожному семестрі окремо.

За результатами поточного, модульного та семестрового контролів виставляється підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою, національною шкалою та шкалою ECTS.

Модульний контроль: кількість балів, які необхідні для отримання відповідної оцінки за кожен змістовий модуль упродовж семестру.

Семестровий (підсумковий) контроль: виставлення семестрової оцінки студентам, які опрацювали теоретичні теми, практично засвоїли їх і мають позитивні результати, набрали необхідну кількість балів.

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано в таблиці нижче.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних роботах, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання можуть бути:

- екзамени;
- комплексні іспити;
- стандартизовані тести;
- дослідницькі, творчі проекти;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

6.1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	Ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності в розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	Ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	Ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність із основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою. Можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	Виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення закладу вищої освіти без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

6.2. Система оцінювання роботи студентів упродовж семестру

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль							
		Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
1.1. Робота на практичному занятті	5	1	5	3	15	2	10	2	10
1.2. Виконання завдань для самостійної роботи	7	1	7	1	7	1	7	1	7
1.3. Виконання модульної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Разом			17		27		22		22
Максимальна кількість балів за обов'язкові види робіт: 88									
II. Вибіркові									
Виконання завдань для самостійного опрацювання (за вибором студента не більше 12 балів)									
2.1. Складання ситуаційних завдань із різних тем курсу								2	
2.2. Огляд літератури з конкретної тематики								2	
2.3. Анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, тематичні розвідки								2	
2.4. Підготовка наукової статті з будь-якої теми курсу								6	
2.5. Участь у науковій студентській конференції								2	
2.6. Дослідження різноманітних питань з тематики дисципліни у вигляді есе								2	
2.7. Виконання індивідуальних завдань (ІНДЗ)								12	
Разом								12	
Максимальна кількість балів за вибіркові види роботи: 12									
Всього балів за теоретичний і практичний курс: 100									

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

6.3. Оцінка за теоретичний і практичний курс: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 60-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
54-60 та більше	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
45-53	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре</i>
36-44	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
21-35	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1-20		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.4. Оцінка за екзамен: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 60-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
36-40 та більше	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
30-35	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре</i>
24-29	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
14-23	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1-13		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.5. Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 60-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
90-100	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
82-89	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре (дуже добре)</i>
75-81		4		<i>добре</i>
64-74	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
60-63		3		<i>задовільно (достатньо)</i>

35-59	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1-34		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.6. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота																	І Н Д З	залік не більше 30	сума не більше 100
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2					Змістовий модуль 3				Змістовий модуль 4							
T1-3	CP1	МК1	T4-6	T7	T8	CP2	МК2	T9-10	T11-12	CP3	МК3	T13	T14-15	CP4	МК4				
5	7	5	5	5	5	7	5	5	5	7	5	5	5	7	5	12			

T1, T2...T15 – теми змістових модулів.

МК – модульний контроль

6.7. Орієнтовний перелік питань до заліку

1. Зміст поняття «психологія». Характеристика основних понять загальної психології.
2. Основні напрями досліджень у системі загальної психології.
3. Практична психологія, її методи та сфери використання.
4. Визначення психології для військовослужбовців та членів їх сімей, її роль в армійському контексті.
5. Місце психології у військовій діяльності, її вплив.
6. Основні психологічні проблеми військовослужбовців та членів їх сімей.
7. Психологічні аспекти бойової діяльності.
8. Кризовий стан військовослужбовця та його види.
9. Види стосунків у військовому колективі.
10. Функції та взаємодія армії з іншими соціальними системами: політика, економіка, культура й освіта.
11. Взаємозв'язок між структурами та психологічними процесами у військовому колективі.
12. Вплив військової культури на формування ціннісних орієнтацій та психологічних особливостей військовослужбовців.
13. Заходи для забезпечення гендерної рівності у військовій службі.
14. Підвищення ролі жінки у військовій службі.

15. Позитивні та негативні емоції, які впливають на прийняття рішень та поведінку військовослужбовця.
16. Стратегії управління емоціями в умовах небезпеки та невизначеності.
17. Роль обраного мислення та типи образів у військовій діяльності.
18. Типи інтелектуальних образів у процесі прийняття рішень у військових умовах.
19. Індивідуальні особливості розвитку образного інтелекту військовослужбовців та членів їх сімей.
20. Функції емоційного інтелекту, їх значення для військовослужбовців та членів їх сімей.
21. Розвиток емоційного інтелекту як засіб покращення психологічної стійкості військовослужбовця та членів їх сімей.
22. Типи лідерів у військовому середовищі та їх взаємодія з іншими лідерами.
23. Виникнення психологічних труднощів у лідерів під час прийняття критичних рішень на полі бою
24. Емоційна стійкість та здатність контролювати свої емоції у лідерській діяльності в умовах стресу та небезпеки.
25. Психологічні фактори формування лідерських якостей військовослужбовців.
26. Психічні процеси та психологічні впливи у військовослужбовців та членів їх сімей.
27. Характеристика відчуттів, сприймання, уваги, пам'яті, мислення та пізнання військовослужбовців та членів їх сімей.
28. Закони сприймання військових. Судження, рішення та звички у пізнанні.
29. Поняття психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей, її структура.
30. Напрями психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей.
31. Психологічна стійкість та стресостійкість в умовах війни.
32. Методи підвищення психологічної стійкості військовослужбовців та членів їх сімей.
33. Основні завдання та цілі психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей.
34. Методи психологічної підготовки військовослужбовців та членів їх сімей.

35. Техніки психологічної підготовки для розвитку рішучості та впевненості у військовій практиці.
36. Методи підвищення мотивації та бойового духу.
37. Особливості психологічної підготовки у спеціальних військових підрозділах.
38. Психоемоційні, фізичні й поведінкові реакції на війну.
39. Симптоми та ознаки посттравматичного стресового розкладу.
40. Діагностика посттравматичного стресового розкладу.
41. Лікування посттравматичного стресового розкладу.
42. Причини ізоляваності та самотності військовослужбовця, методи їх подолання.
43. Саморегуляція страху та методи боротьби з великим обсягом переживань.
44. Поняття та важливість надання першої психологічної допомоги.
45. Завдання, час та місце надання першої психологічної допомоги.
46. Принципи надання першої психологічної допомоги.
47. Алгоритм надання першої психологічної допомоги у надзвичайних ситуаціях.
48. Психологічні наслідки бойових дій та стресових ситуацій.
49. Післябойова адаптація військовослужбовців у цивільному житті.
50. Психологічна підтримка післябойової адаптації військовослужбовця.
51. Професійно-етичні норми та стандарти поведінки психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей.
52. Збереження конфіденційності та дотримання професійної етики психолога.
53. Вплив військової етики на психологічну практику та взаємини з військовослужбовцями та членами їх сімей.
54. Обмеження та можливості психолога з військовослужбовцями та членами їх сімей.

7. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Опорний конспект лекцій.
2. Методичні розробки до практичних занять.
3. Методичні розробки до виконання самостійної роботи студентів.
4. Ілюстративні матеріали.
5. Глосарій по дисципліні.
6. Питання до модульного контролю.
7. Питання до заліку.
8. Питання до екзамену.

7.1. Навчально-методичні аудіо- і відеоматеріали, у т.ч. для студентів з інвалідністю

1. Вступ до онлайн-курсу «Базова психологічна допомога в умовах війни». *YouTube*. URL: <http://surl.li/lazjx>.
2. ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ: Поради від кризового психолога | Стрес та методи подолання. *YouTube*. URL: <http://surl.li/lazhe>.
3. Чоловікам важко! Психологічні проблеми чоловіків під час війни, про які вони мовчать. *YouTube*. URL: <http://surl.li/lazjb>.
4. ЯК ПОДОЛАТИ СТРЕС | ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ. *YouTube*. URL: <http://surl.li/lazjm>.

Для інклюзивного навчання:

- методики диференційованого підходу до процесу навчання й оцінювання знань, умінь і здібностей студентів з інвалідністю;
- дистанційні програми навчання для студентів із проблемами слуху і порушеннями опорно-рухового апарату.
- спеціалізовані комп'ютерні програми для навчання осіб з інвалідністю;
- забезпечення осіб із проблемами зору спеціальною літературою: книгами, підручниками, навчальними посібниками, журналами, надрукованими шрифтом Брайля та укрупненим шрифтом, і звуковими комп'ютерними програмами;
- наявність аудіовізуальних засобів навчання, спеціальної навчально-методичної літератури в електронному, друкованому, аудіовізуальному форматах для осіб з інвалідністю;
- дидактичні матеріали та засоби навчання осіб з інвалідністю для дистанційної та відкритої форм навчання.

7.2. Глосарій

(термінологічний словник)

Абсолютний поріг відчуття – поняття, що фіксує мінімальну і максимальну величину подразника, при якому виникає відчуття.

Абстрагування (*лат.* – *відтягую, відриваю*) – відокремлення у свідомості одних ознак від інших, а також від об'єктів, яким вони властиві.

Абстрагування (*лат.* – *відтягую, відриваю*) – відокремлення у свідомості одних ознак від інших, а також від об'єктів, яким вони властиві.

Агресія – інстинктивна індивідуальна поведінка людей, тварин, яку породжує страх, лють тощо.

Адаптація – процес і результат ефективної взаємодії особистості із середовищем, в результаті якого встановлюється відповідність між загальним рівнем найбільш актуальних на даний момент потреб особистості і наявним (перспективним) рівнем задоволення даних потреб, що визначає безупинний розвиток особистості.

Армія як соціальна система – комплексна організація, яка включає в себе військовослужбовців, командний склад, структури та інфраструктуру, а також військову доктрину і норми, призначену для забезпечення національної безпеки та виконання військових завдань.

Афект (*лат.* – *пристрасть, хвилювання*) – емоційний процес, який виникає у людини швидко, протікає бурхливо і характеризується значними змінами свідомості та порушенням вольового контролю за діями.

Афект – короткочасне, бурхливе переживання людини (гнів, лють, жах, відчай, раптова радість), що виникає, як правило, у відповідь на сильний подразник.

Бажання – усвідомлене і цілеспрямоване прагнення людини, яке не викликає довільних дій.

Бар'єри спілкування (*франц.* – *перешкода*) – психологічні перешкоди, які виникають у спілкуванні.

Бойова психічна травма – патологічний стан центральної нервової системи, що виникає внаслідок впливу чинників бойового стресу та зумовлює регулювання поведінки особи, що постраждала, через патофізіологічні механізми.

Бойовий стрес – багаторівневий процес адаптаційної активності організму людини в умовах екстремальної (бойової) обстановки, який супроводжується напруженням механізмів реактивної саморегуляції та закріпленням специфічних пристосувальних психофізіологічних змін.

Відраза – негативний емоційний стан, що його спричинюють об'єкти (предмети, люди, обставини і т. ін.), зіткнення з якими (фізична взаємодія,

спілкування тощо) заходить у суперечність із моральними або естетичними принципами і установками суб'єкта.

Відчай – психічний стан розпачу, безперспективності, зневіри людини у своїх можливостях, втрата позитивних надій щодо сучасного і майбутнього.

Відчуття – психічний процес, що полягає у відображенні мозком окремих властивостей та якостей предметів і явищ об'єктивного світу, а також станів організму при безпосередньому впливі подразників на відповідні органи чуттів.

Війна – соціально-політичне явище, що являє собою одну з форм розв'язування засобами збройного насильства суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, територіальних, релігійних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами, соціальними групами.

Військова етика – складова частина етики, що вивчає і висвітлює специфіку прояву моралі під час процесу підготовки військовослужбовців до виконання завдань, пов'язаних із ризиком для життя.

Військова ідентичність – поняття, що описує почуття приналежності, зв'язок і самосвідомість особи стосовно її військової служби, військового звання, а також відчуття спільності та приналежності до військового колективу.

Військова психологія – галузь психологічної науки, яка вивчає закономірності функціонування індивідуальної психіки окремого військовослужбовця і соціальної психіки особового складу військових формувань, їхню поведінку та дієздатність в умовах військової діяльності у мирний і воєнний час, а також психологічні механізми та засоби впливу на них з метою відповідної підготовки до виконання поставлених завдань.

Військовослужбовець – громадянин, який проходить військову службу у збройних силах або інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства.

Втома – ослаблення сил від посиленої діяльності, напруження.

Гендер – означення чоловіків і жінок на основі їхньої ролі в соціумі.

Гендерна рівність – підхід, у основі якого рівні права для представників різних статей, тобто, для чоловіків та жінок.

Глибина мислення – якість мислення, що виявляється в здатності людини проникати в суть явищ, що пізнаються, виділяти їх суттєві характеристики, розкривати їх причини, виявляти їх зв'язки з іншими явищами, передбачати їх подальший розвиток.

Гнів – психічний стан людини, фізіологічним механізмом якого є домінування процесів збудження в корі головного мозку, викликаних певними

негативними подразниками.

Гнучкість мислення – якість мислення, що виявляється у здатності людини легко переходити від одного способу вирішення проблеми до іншого, якщо перший виявився невідповідним, бути вільною від шаблону, швидко реагувати на зміну обставин.

Депресія – зменшення психічної активності, що викликана переважною чи негативними психогенними впливами.

Ейфорія – психологічний стан піднесеного настрою, що не виправданий реальністю, об'єктивними причинами.

Екстремальні (бойові) умови – умови службово-бойової діяльності особового складу, що знижують психологічну безпеку та загрожують життю і здоров'ю людей, здійснюють вплив стрес-факторів (безпосередня загроза для життя, поранення, застосування зброї на ураження, присутність при загибелі людей, робота із залишками тіл, перебування в заручниках чи полоні, фізичне, психологічне та сексуальне насильство), унаслідок чого підвищується тривожність, емоційна напруженість, створюється психотравмуючий вплив на психіку людини

Емоції – це особливий клас психічних процесів, пов'язаних з потребами і мотивами, які відображають у формі безпосередньо чуттєвих переживань значимість діючих на людину явищ і ситуацій.

Емоції астеничні (*гр. a i – без сили*) – слабо виражені негативні переживання людини, які знижують її активність, загальний фізичний і психічний тонус і негативно впливають на працездатність.

Емоції стеничні (*лат. – сила*) – переживання, що поліпшують самопочуття людини, посилюють її енергію, спонукають до активної діяльності.

Емоційний інтелект – група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій навколишніх людей.

Емоційність – властивість темпераменту, яка вказує на швидкість виникнення і перебігу емоцій.

Емпатія – осягнення емоційних станів іншої людини; психічний процес, який дає змогу зрозуміти переживання іншої людини (механізм пізнання); дія індивіда, що допомагає йому по-особливому вибудувати спілкування (особливий вид уваги до іншої людини).

Ентузіазм – психічний стан великого піднесення, душевного пориву.

Жінка – доросла людина жіночої статі.

Загальна психологія – вивчає ґрунтовні психологічні закономірності, формулює теоретичні засади та принципи психологічної науки, її понятійний

і категоріальний апарати, систематизує і узагальнює емпіричний матеріал психологічних досліджень.

Зарження – психологічний вплив на особистість у процесі спілкування і взаємодії, який передає певні настрої, спонуки не через свідомість та інтелект, а через емоційну сферу.

Ізольованість – стан, коли людина відчуває себе відокремленою від інших людей і оточуючого середовища, не знаходячи емоційного або соціального підтримки.

Істерика – емоційний сплеск, як правило, у людей в емоційному стресі.

Колектив (*лат.* – *збірний, нагромаджений*) – група, в якій міжособистісні стосунки опосередковуються суспільно цінним і особистісно значущим змістом спільної діяльності.

Коливання уваги – періодичні, короткочасні мимовільні зміни рівня інтенсивності уваги.

Компетенція – коло обов'язків, завдань та прав індивіда, які він може вирішувати.

Комунікація – процес обміну інформацією між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації.

Конфлікт (*з лат. conflictus – зіткнення*) – особливий вид взаємодії, в основі якого лежать протилежні і несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами.

Концентрація уваги – міра заглибленості людини у певний вид діяльності.

Кризові стани – загальне найменування групи емоційних розладів, викликаних гострою реакцією на негативні події – смерть близької людини, велика втрата майна, різке падіння соціального статусу, істотне зниження прибутків і рівня споживання, нерозв'язні конфлікти у ній.

Лабільність – здатність до швидких змін.

Лідер (*від англ. leader – провідний, керівник*) – особистість, що користується визнанням та авторитетом в групі і за якою група визнає право приймати рішення про дії у важливих ситуаціях, бути організатором діяльності групи і регулювати відносини в ній.

Маніпулювання (*від лат. manipulatio – застосовувати маніпуляції, прийоми, дії*) – вид психологічного впливу, спрямованого на неявне спонукання інших (іншого) до виконання визначених маніпулятором дій.

Медико-психологічна реабілітація військовослужбовців – комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів медико-

психологічного характеру, спрямованих на збереження та відновлення психофізіологічних та психічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності військовослужбовців, які постраждали внаслідок екстремальних психогенних впливів під час виконання завдань у районі ведення бойових дій.

Мислення – суспільно зумовлений, нерозривно пов'язаний із мовленням психічний процес пошуків і відкриття суттєво нового, опосередкованого й узагальненого відображення дійсності у процесі її аналізу і синтезу.

Мислення абстрактне (лат. – *відтягнення, відвертання*) – мислення за допомогою понять, які розкривають суть предметів і виражаються в словах і знаках.

Мислення аутичне (гр. *сам, один*) – відірване від дійсності мислення, яке керується лише бажаннями, уявленнями і намірами особистості.

Мислення дискурсивне – розгорнуте мовне мислення людини, опосередковане її попереднім досвідом. Система взаємопов'язаних логічних міркувань, у якій кожна наступна думка зумовлена попередньою.

Мислення інтуїтивне (лат. – *уява, споглядання*) – швидке, згорнуте і малоусвідомлюване мислення, що не має чітко виражених етапів.

Мислення наочно-дійове – мислення, що ґрунтується на безпосередньому сприйманні предметів у процесі дій із ними.

Мислення патогенне (гр. – *біль, страждання і – походження*) – мислення, що передбачає роздуми, уявлення, пов'язані з образою, соромом, невдачею, страхом чи іншими негативними переживаннями, які можуть підсилювати психологічне напруження і призвести до виникнення психічних розладів.

Мислення практичне (гр. – *діяльний*) – мислення, що спрямоване на вирішення практичних задач або перетворення практичних ситуацій.

Мислення продуктивне (творче) (гр. – *створюю*) – мислення, продуктом якого є принципово новий або вдосконалений образ певного аспекту дійсності.

Мислення реалістичне (лат. *gea//z* – *суттєвий, дійсний*) – мислення, що спрямоване на зовнішній світ, відображає його і керується його законами.

Мислення репродуктивне (лат. *ge i* – *знову створюю*) – мислення, що виявляється у вирішенні проблем за наявним зразком, віднесенні кожної нової проблеми до вже відомого типу.

Мислення саногенне (лат. – *лікування, оздоровлення*) – мислення, свідомо спрямоване на подолання негативних емоційних розладів і психічне оздоровлення людини.

Мислення теоретичне (*гр. – діяльний, активний*) – процес пізнання і створення законів та правил. Здійснюється за допомогою понять без звернення до досвіду чи практичних дій з реальними предметами.

Мораль (*лат. – звичай*) – система ідей, принципів, законів, норм і оцінок, що регулюють стосунки між людьми.

Моральна свідомість – одна зі сфер суспільної свідомості, що відображає реальні стосунки і регулює моральний аспект діяльності людини.

Моральна спрямованість – стійка суспільна позиція особистості, що складається на світоглядній основі мотивів поведінки і виявляється в різних умовах як властивість особистості.

Мотивація – сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось, спонукування до діяльності; мотивування.

Навіювання – психічний вплив однієї людини на іншу (прохання, наказ, переконання), що має на меті актуалізацію або зміну певних установок, ціннісних орієнтацій або вчинків людини, яка виступає об'єктом навіювання.

Наочно-образне мислення – мислення образами, уявленнями, перетворення ситуації в образній формі.

Настрій – загальний емоційний стан людини, що характеризує її життєвий тонус упродовж певного часу.

Неврози – тимчасові функціональні розлади нервової діяльності.

Неприязнь – морально-психологічне почуття несприйняття людини людиною.

Нервові тремтіння – реакція організму на сильне нервово перевантаження.

Нестійкість уваги – особливість уваги, яка виявляється у легкому відвертанні, відволіканні уваги іншими об'єктами

Обсяг переживань – величина або різноманітність емоційних, психологічних або когнітивних вражень, які особа відчуває в певний момент часу або в певний період свого життя.

Обсяг уваги – кількість об'єктів, які людина може одночасно сприйняти за короткий проміжок часу.

Осмиленість сприймання – властивість перцептивного образу бути усвідомленим.

Пам'ять – пізнавальний психічний процес сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і забування індивідом свого досвіду.

Пам'ять довготривала – основний вид людської пам'яті, який характеризується тривалим збереженням набутих знань, навичок і вмінь.

Пам'ять довільна – процеси запам'ятовування і відтворення, які відбуваються відповідно до поставленої мети щось запам'ятати чи відтворити.

Пам'ять емоційна – пам'ять, що виявляється в запам'ятовуванні та відтворенні людиною своїх емоцій і почуттів.

Пам'ять короткочасна – пам'ять, яка характеризується швидким запам'ятовуванням матеріалу, негайним його відтворенням і швидким забуванням.

Пам'ять механічна – пам'ять, що ґрунтується на простому багаторазовому повторенні матеріалу без розуміння його змісту.

Пам'ять мимовільна – процеси запам'ятовування і відтворення, які відбуваються без спеціально поставленої мети щось запам'ятати чи відтворити.

Пам'ять образна – пам'ять, що проявляється у запам'ятовуванні образів і уявлень про предмети, явища, властивості та зв'язки між ними.

Пам'ять рухова – пам'ять, що проявляється у запам'ятовуванні й відтворенні людиною своїх рухів.

Пам'ять сенсорна – пам'ять, яка характеризується дуже коротким (до 2 секунд) збереженням сприйнятої інформації, що фіксується в рецепторах.

Паніка – відчуття страху, розгубленості, невпевненості індивіда або соціальної групи.

Панічна атака – раптове виникнення дискретного, короткого періоду сильного дискомфорту, тривоги або страху, що супроводжується соматичними та/або когнітивними симптомами.

Переключення уваги – перенесення людиною уваги з одного об'єкта, виду діяльності на інший.

Переконання – усвідомлювані мотиви, які спонукають людину діяти відповідно до своїх поглядів і принципів; у педагогіці – метод виховання, який передбачає цілеспрямований вплив на свідомість вихованця з метою формування в нього позитивних морально-психологічних рис, спонукання до суспільно-корисної діяльності або подолання негативної поведінки.

Перцептивні дії – система дій, спрямованих на обстеження предмета у процесі сприймання.

Перцепція (*лат.* – *сприймання*) – чуттєве сприймання зовнішніх об'єктів.

Перцепція соціальна (*лат.* – *товариський, громадський*) – сприймання, розуміння й оцінювання людьми соціальних об'єктів (інших людей, груп, соціальних спільнот).

Перша психологічна допомога – сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчувають страждання і потребу.

Песимізм – світосприйняття, пройняте зневірою в майбутньому, настроєм безнадії.

Пізнання – процес цілеспрямованого відображення об'єктивної реальності у свідомості людей.

Післядія в аналізаторі – інерція відчуттів, яка проявляється в існуванні позитивного і негативного послідовних образів.

Плач – одна з фізіологічних реакцій людини, що супроводжує стрес.

Поведінка – система взаємопов'язаних реакцій і дій людини й тварин у взаємодії з навколишнім середовищем

Посилена психологічна увага – система комплексних заходів психологічного характеру, що здійснюються з визначеною групою осіб, які потребують першочергової психологічної допомоги у зв'язку з особливостями впливу на них стресогенних факторів службової і позаслужбової діяльності та навчально-виховного процесу, з метою своєчасної профілактики та попередження надзвичайних подій серед особового складу, підвищення рівня його адаптаційних можливостей до умов службово-бойової діяльності та забезпечення психологічного благополуччя, збереження психологічного і фізичного здоров'я, запобігання службовому та побутовому травматизму.

Посттравматичний стресовий розлад – відповідна реакція на надмірні емоційні подразники, на фактичну стресову ситуацію, що відбулася і виходить за межі звичайного людського досвіду.

Почуття – специфічна форма відображення дійсності, в якій виявляється стійке суб'єктивно-емоційне ставлення людини з властивими їй потребами до предметів і явищ, які вона пізнає і змінює.

Прагнення – усвідомлений мотив, у якому виявлена потреба, що може бути задоволена за допомогою вольових зусиль.

Практична психологія – галузь психології, яка зосереджена на застосуванні психологічних знань і методів для розв'язання конкретних проблем та завдань у різних сферах життя людини.

Прикладна психологія – додаток розробок фундаментальної психології до практики в суміжних з психологією областях.

Прострація – психофізіологічний стан надзвичайно низької дієздатності – фізичної або нервово-психічної.

Професійні стандарти психолога – набір правил, норм і етичних принципів, які визначають поведінку і відповідальність психологів у їхній професійній діяльності.

Психіка (*гр. psyche – орган думок і суджень*) – здатність людини думати, міркувати і хвилюватися; розумове життя, включаючи свідомі та несвідомі процеси; розум у своїй цілісності, на відміну від тіла.

Психічні процеси (лат. – *проходження*) – складні види внутрішньої діяльності людини, спрямовані на пізнання себе і навколишнього світу

Психічні стани – психологічна характеристика особистості, що відбиває її порівняно тривалі душевні переживання.

Психологічна допомога – вид допомоги, що надається людині чи групі людей для відновлення необхідної якості психологічних станів, покращення функціонування психічних процесів, поведінки, спілкування та їх реалізації в груповій діяльності.

Психологічна підтримка – система соціально-психологічних, психолого-педагогічних засобів, способів і методів допомоги особі з метою оптимізації її психоемоційного стану в процесі формування здібностей і самосвідомості, спрямування зусиль особи на реалізацію власної професійної діяльності.

Психологічна реабілітація – частина загального реабілітаційного комплексу (разом із медичною, професійною, соціальною), спрямована на відновлення втрачених (порушених) психічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності, відновлення (корекцію) самооцінки й соціального статусу військовослужбовців, учасників бойових дій, із психічними розладами, бойовими травмами й каліцтвами.

Психологічне відновлення військовослужбовців – комплекс заходів, що надається військовослужбовцям в період прибуття до пункту постійної дислокації військової частини після виконання завдань за призначенням із району бойових дій та перед відбуттям їх у відпустку.

Психологічний супровід виконання службово-бойових завдань – комплекс заходів з підтримання оптимального стану психологічного здоров'я військовослужбовців під час виконання ними службово-бойових завдань шляхом формування їх психологічної стійкості до впливу стресових чинників, психологічної готовності до виконання завдань за призначенням та запобігання виникненню негативних психічних станів

Психологія (гр. *ψυχή* – душа і *λόγος* – слово, вчення) – наука про факти, закономірності та механізми психічного життя людей і тварин.

Радість – емоція, психічний стан підвищеної, позитивно забарвленої емоційної піднесеності.

Реабілітація – система державних соціально-економічних, медичних, професійних, педагогічних, психологічних та інших заходів, спрямованих на попередження тимчасової або стійкої втрати працездатності постраждалих і на якнайшвидше їх повернення у суспільство й до суспільно корисної праці.

Регресія (лат. – *повертаюсь*) – повернення до попередніх, безпечніших, простіших і примітивніших стадій психічного життя, на яких переживалося почуття задоволення.

Реінтеграція військовослужбовців – процес повернення осіб, які служили в армії або брали участь в збройних конфліктах, до мирного цивільного життя та інтеграції їх в суспільство після закінчення служби або завершення військових дій.

Рефлексія – у соціальній психології механізм усвідомлення індивідом чи групою того, як їх насправді сприймають і оцінюють інші індивіди чи групи.

Саморегуляція паніки – процес контролю та управління емоціями та фізичними реакціями в умовах стресу або панічного стану.

Самосвідомість – усвідомлення людиною себе самої як особистості: своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, розумових, моральних, фізичних якостей тощо.

Самотність – психічний стан людини, який виявляється в дефіциті спілкування, ізолюваності від інших людей. Залишена наодинці з собою, людина відчуває ущербність, незручність, тугу.

Свідомість – вища форма сприймальної та відображальної здатності мозку.

Сім'я – мала соціальна група, заснована на шлюбі та кровній спорідненості та функціонує на основі спільного побуту, матеріальної і моральної взаємодопомоги.

Соціалізація (лат. *спільність, суспільство*) – процес перетворення людської істоти на суспільного індивіда, утвердження його як особистості, залучення до суспільного життя як активної, дієвої сили.

Спілкування – процес взаємодії між двома чи кількома особами, що полягає в обміні інформацією пізнавального чи емоційно-оцінного характеру.

Спостереження – цілеспрямоване збирання психологічних фактів поведінки і діяльності особистості з метою їх подальшого аналізу і тлумачення.

Сприймання – психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому, в сукупності всіх їх якостей і властивостей при безпосередньому їх впливі на органи чуттів; сукупність відчуттів.

Спрямованість – це система мотивів, що впливає на діяльність особистості, визначає її вибір, рівень самореалізації.

Стійкість уваги – часова характеристика уваги, що визначається тривалістю збереження цілеспрямованої уваги на певному об'єкті чи видів діяльності.

Стосунки – взаємодія або зв'язок між двома або більше людьми, групами, організаціями або суспільствами.

Страждання – негативний емоційний стан, пов'язаний з одержаною інформацією про неможливість задоволення найважливіших життєвих потреб, що до цього часу вважалося ймовірним.

Страх – гостра негативна емоція, котра виникає в умовах біологічної чи соціальної загрози життю індивіда; має різні ступені інтенсивності: переляк, афект тощо.

Стрес – емоційний стан особистості, психічна перенапруга в гострій, загрозливій ситуації, що може сприяти шоківому стану; захисна реакція організму на будь-який збуджувальний фактор.

Структурність сприймання (лат. *вігісіуга* – побудова, розміщення) – властивість перцептивного образу відображати будову об'єкта сприймання.

Сублімація – перерозподіл психічної енергії.

Теоретична психологія – розділ психології, який вивчає психологічні закономірності, виробляє практичні рекомендації загального плану для фахівців-прикладників.

Тривалість відчуття – часова характеристика відчуття, що визначається часом дії подразника, його інтенсивністю і функціональним станом організму.

Тривожність – емоційний стан людини, який виникає в умовах ймовірних несподіваних ситуацій: як при відстроченні, затримці приємних ситуацій, так і при очікуванні неприємностей.

Увага – спрямованість і зосередженість свідомості, що передбачає підвищення рівня сенсорної, інтелектуальної чи рухової активності індивіда.

Увага довільна – увага, яку особистість свідомо викликає, спрямовує і регулює.

Увага мимовільна – увага, що виникає в процесі взаємодії людини з навколишнім середовищем без її свідомого наміру і без будь-яких вольових зусиль з її боку.

Увага післядовільна – увага, що виникає на основі інтересу до процесу діяльності.

Уважність – стійка властивість особистості, основою якої є наявність у людини сформованої звички завжди бути уважною.

Упевненість – психічний стан людини, коли в неї сумніви зведені до мінімуму або й зовсім відсутні.

Установка – стан готовності до певної активності, спрямованої на задоволення тієї чи іншої потреби.

Фантазія – процес створення людиною нових образів на основі пережитого.

Фобії – нав'язливі страхи, які людина не в змозі переборювати.

Фрустрація – негативний стан організму, почуття, які виникають при блокуванні цілей, що їх особистість намагається досягнути, почуття розчарування, крах надії.

Хвилювання – емоційний психічний стан людини, зумовлений підвищеним збудженням нервової системи, перевантаженням її позитивними або негативними переживаннями.

Цінність – поняття, що фіксує позитивне або негативне значення будь-якого об'єкта чи явища для суб'єкта.

Чоловік – доросла людина чоловічої статі.

Щастя – граничне інтенсивне переживання людиною універсальності і глибини затвердження свого буття, максимальної відповідності наявного найзаповітнішим бажанням і мріям, моральна і емоційна насолода життям.

Щирість – відвертість, правдивість; морально-психологічна риса людини, протилежна лицемірству, вона характеризує не зміст діяльності і стосунків людини, а їх відповідність мотиву, емоційну безпосередність.

7.3. Рекомендована література

Основна:

1. Бондарев Г. В. Круть П. П. Основи військової психології : навч. посіб. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с.
2. Психологічний супровід особистості в умовах війни : навч. посібник / С. Кузікова та ін. Київ ; Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2024. 260 с.
3. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців Збройних Сил України: нормативно-правове забезпечення / за ред. І.М. Коропатніка. -К.: «КНТ». 2022. 224 с.

Допоміжна:

1. Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. *Наукове видання* Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка. Київ: ВИДАВНИЦТВО, 2016. 126 с.
2. Ягупов В. В. Військова психологія: методологія, теорія та практика : підручник. Київ : Psyhobook, 2023. 517 с.

7.4. Інформаційні ресурси

1. Antichi L., Giannini M., Loscalzo Y. Military Counseling: A Narrative Review. URL: <http://surl.li/lamyt>.
2. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України : метод. рек. / Н. А. Агаєв та ін. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2016. 147 с. URL: <http://surl.li/lamnx>.
3. Горбунова В. В., Климчук В. О. Посттравматичний стресовий розлад VERSUS: посттравматичне зростання : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. *Психологічна допомога особам, які беруть участь в антитерористичній операції*. Київ, 30 берез. 2016 р. Київ, 2016. 248 с. URL: <http://surl.li/lamtt>.
4. Грибок А. О. Психічне здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України як головний фактор успішного виконання бойових завдань в складних та екстремальних умовах : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2018. Том. XI : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 18. С. 21–40. URL: <http://surl.li/lamui>.
5. Допомога після поранення. *Міністерство оборони України. Офіційний веб сайт*. URL: <https://www.mil.gov.ua/>.
6. Кальниш В. В., Пишнов Г. Ю., Варивончик Д. В. Актуальні проблеми психофізіологічного стану учасників бойових дій. Україна. *Здоров'я нації*. 2016. № 4 (1). С. 37–43. URL: <http://surl.li/lamwp> (дата звернення: 04.12.2022)
7. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. / Кокур О.М. та ін. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с. URL: <http://surl.li/filxh>.
8. Психологія бою: діяльність командира підрозділу щодо підтримання морально-психологічного стану особового складу в ході бойових дій : навч. метод. посібник / Бойко О. В. та ін. Львів : НАСВ, 2015. 322 с. URL: <http://surl.li/laocf>.
9. Теорія та практика психологічної допомоги: навч. посіб. / Пасічник В. І. та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2011. 250 с. URL: <http://surl.li/la oef>.

8. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Форми занять	Наявне матеріально-технічне забезпечення	Наявне матеріально-технічне забезпечення
Лекція	кафедральний ноутбук	проектор, приміщення з доступом до Інтернету
Практичне заняття	наочні та роздаткові матеріали, переносна дошка з відривними листами паперу	спеціалізований кабінет №45
Модульний контроль	доступ до мережі Інтернет	приміщення комп'ютерного класу № 28